

U periodu na koji se ovaj izveštaj odnosi zabeleženo je više fizičkih napada na novinare. Napadnuti su Žarko Bogosavljević u Novom Sadu, Senad Župljanin u Novom Pazaru, kao i Goran Ješić u Indiji, s tim što je sam Ješić izjavio da razlog za napad na njega to što je brat bivšeg gradonačelnika Indije Gorana Ješića, a ne njegov novinarski rad. Pretnjama su bili izloženi Dragan Marinković, novinar „Južnih vesti” iz Leskovca, Aleksandar Rodić, vlasnik, i Milan Lađević, odgovorni urednik dnevnog lista „Kurir”, Veran Matić, glavni i odgovorni urednik informativnog programa B92 i Stefan Cvetković, novinar iz Bele Crkve. Prećeno je i novinarki i snimatelju Sremske TV, kojima je član Opštinskog veća Šida poručio da će im „razbucati kamere”. U većini ovih slučajeva policija je relativno brzo pronašla napadače i lica koja su pretila novinarima, privodila ih i podnosila krivične prijave. Reakcija tužilaštava, s druge strane, znala je da zakaže. Tako, na primer, tužilaštvo u Leskovcu nije našlo da je poruka „dao bih ja tebi metak”, upućena novinaru Draganu Marinkoviću, predstavljala neposrednu pretnju po njegov život ili telo. Imajući sve ovo u vidu, postavlja se pitanje da li u Srbiji uopšte postoji adekvatna krivičnopravna zaštita novinara.

Pored pretnji i napada bilo je i pritisaka koji su po pravilu dolazili iz sfere politike. Ovo svedoči o ozbiljnom nerazumevanju funkcije medija u demokratskom društvu od strane srpske političke elite. Već na samu naznaku kritičkog stava u medijima, centri političke moći često reaguju agresivno, upuštajući se, po pravilu, u lične diskvalifikacije novinara i konstantno izražavanje sumnje u njihove namere, kreirajući atmosferu straha i stvarajući fenomen „autocenzure” na koji, između ostalog, ukazuje i godišnji izveštaji Evropske komisije o napretku Srbije za 2014. godinu. Već sam pokušaj da se izveštava o nepravilnostima u postupcima javnih nabavki ili drugim vrstama zloupotreba novinare zna da izloži kvalifikacijama da su „lažovi” ili „prerušeni partijski aktivisti” opozicije (ili pozicije, zavisno od toga s koje strane napad dolazi), imputacijama da rade „tendenciozno i po narudžbini”, pa čak i diskvalifikacijama po osnovu porekla i nacionalne pripadnosti. Postupajući na ovaj način, državni organi posebno, potpuno zanemaruju ulogu i obavezu koju imaju u stvaranju povoljnog okruženja za razvoj javne i slobodne debate o svim temama koje su od interesa za javnost, a o obavezi da se pokaže veći nivo tolerancije prema kritici, i da ne govorimo.

I napadi na informativne portale nastavili su se i u 2015. godini, s tim da su napadi dobili nove, sofisticirane vidove, sa posledicama koje dovode do toga da sajtovi neko vreme ne budu dostupni, da se saobraćaj prema njima preusmerava na neku drugu stranu, kao i da im se sadržaj briše ili menja. Takvim napadima bili su izloženi informativni portali *Telepromter* i *Peščanik*, ali i internet izdanje dnevnog lista „Danas”. Nadležni državni organi, pre svih, odeljenje za visokotehnološki kriminal MUP-a Srbije i Posebno tužilaštvo za visokotehnološki kriminal, jesu reagovali pravovremeno, ali je pitanje kapaciteta kojima oni raspolažu u borbi protiv sve sofisticiranijih napada. Na državi je da te kapacitete unapređuje, ali i da donese dugo najavljivani Zakon o informacionoj bezbednosti, koji bi uspostavio

regulatorni okvir za sveobuhvatni odgovor države na sajber pretnje. S druge strane, i sami medijski portali morali bi da razvijaju mehanizme zaštite koji bi se fokusirali ne na saniranje posledica nego na prevenciju.

Pred srpskim sudovima otpočela su dva procesa na kojima će se graditi praksa, ne samo u primeni odredaba Zakona o javnom informisanju i medijima koje propisuju da novinaru ne može prestati radni odnos, ne može mu se umanjiti ugovorena zarada ili ugovorena naknada za rad, niti se on može na drugi način staviti u nepovoljniji položaj zbog toga što je u mediju objavio istinitu tvrdnju ili mišljenje, kao ni zbog toga što je svoje mišljenje izneo van medija kao lični stav, već i u primeni Zakona o sprečavanju diskriminacije i zlostavljanja na radu. Reč je o slučajevima *Srđan Škoro protiv „Večernjih novosti“* i *Jasminka Kocijan protiv agencije Tanjug*. Srđan Škoro smenjen je sa mesta šefa deska „Večernjih novosti“ samo 12 dana nakon što je u jutarnjem programu RTS-a, na dan inaugurisanja Vlade Srbije kritikovao pojedina kadrovska rešenja u njoj, dok je Jasminka Kocijan, po navodima tužbe koju je podnela, izložena mobingu nakon što je na svom Fejsbuk profilu pisala o saznanjima da je zbog televizijskog snimanja akcije spasavanja zavejanih vozila na autoputu, u kojoj je učestvovao tadašnji potpredsednik vlade Aleksandar Vučić, a sadašnji premijer, Crvenom krstu bilo onemogućeno da priđu ugroženima.

U slučaju *Emir Kusturica protiv E-novina*, Apelacioni sud u Beogradu potvrdio je i ranije postojeću praksu srpskih sudova da činjenica da je informacija prenet iz nekog drugog medija ne isključuje obavezu medija koji je ponovo objavljuje da proveri njenu istinitost. Ovo tim pre što, u konkretnom slučaju, *E-novine* nisu samo prenele tekst, već su ga i komentarisale, menjale mu opremu dodavanjem fotografija koje su potom komentarisane, a vršene su i druge intervencije na prenetom tekstu.

Prvih pet meseci ove godine je bilo u znaku početka implementacije projektnog sufinansiranja putem javnih konkursa u skladu sa Zakonom o javnom informisanju i medijima. Problemi u praksi, koji nisu bili neočekivani, delimično su posledica nedorečenosti regulative, ali negde i proste nespremnosti i nepostojanja volje da se novi sistem implementira, naročito u pojedinim lokalnim sredinama. Pojedine lokalne samouprave nastavile su sa praksom raspisivanja „javnih nabavki za usluge informisanja“, finansirajući, umesto ostvarivanja javnog interesa u oblasti javnog informisanja, pružanje PR usluga za lokalne samouprave. Bilo je i slučajeva gde su predsednici opština preinačavali predloge stručne komisije, iako je intencija zakona da stručne komisije budu te koje ocenjuju podobnost projekata da doprinesu ostvarivanju javnog interesa, a ne sami nosioci vlasti. U nekim slučajevima kao sporno se javilo i pitanje zakonitog formiranja stručnih komisija, a koalicija novinarskih i medijskih udruženja stavila je do znanja da u radu nezakonito formiranih komisija neće učestvovati. S druge strane, na konkursima koje je raspisalo Ministarstvo kulture i informisanja, odredbe Zakona dosledno su sprovedene. Kako je ovo prva godina implementacije sistema projektnog sufinansiranja, problemi u

praksi su donekle i očekivani. Očigledno je da će ih biti i u narednom periodu, posebno na lokalnu, i da će biti potrebno da se uloži još mnogo rada kako bi se sistem u punoj meri implementirao.

Regulatorno telo za elektronske medije je, u periodu na koji se ovaj izveštaj odnosi, utvrdilo predloge šest pravilnika koji razrađuju odredbe Zakona o elektronskim medijima (o postupku izdavanja dozvole za pružanje medijske usluge na osnovu sprovedenog javnog konkursa; o postupku izdavanja dozvole za pružanje medijske usluge na osnovu zahteva; o audio-vizuelnim komercijalnim komunikacijama; o sprovođenju nagradnih takmičenja u oblasti pružanja medijskih usluga; o zaštiti ljudskih prava u oblasti pružanja medijskih usluga; i o obavezama pružalaca medijskih usluga tokom predizborne kampanje). Da bi pravilnici stupili na snagu, neophodno je, kao i u slučaju ostalih podzakonskih akata koje Regulator donosi, od Ministarstva kulture i informisanja pribaviti mišljenje o njihovoj ustavnosti i zakonitosti. S regulacijom u ovoj oblasti se kasni, budući da je zakonski rok od 6 meseci za donošenje podzakonskih akata Regulatora istekao 13. februara 2015. godine. Regulatoru preostaje da donese još niz podzakonskih akata radi efikasnijeg sprovođenja Zakona o elektronskim medijima, a to mogu biti pravilnici, kojima Regulator bliže razrađuje pojedine odredbe zakona, ili uputstva, kojima se bliže uređuje način na koji Regulator primenjuje odredbe zakona ili drugog propisa koji se odnosi na obaveze u vezi sa programskim sadržajima. Regulator se do sada opredeljavao za donošenje pravilnika, iako je za pojedina pitanja (na primer, u slučaju sprovođenja nagradnih takmičenja, zaštite ljudskih prava i obaveza pružalaca medijskih usluga tokom predizborne kampanje) možda bilo dovoljno doneti uputstvo. S druge strane, usvajanje ovih pravilnika, posebno onog koji se odnosi na audio-vizuelne komercijalne komunikacije, umnogome će olakšati snalaženje medija u primeni novih zakonskih pravila i unaprediti pravnu sigurnost. U ovom periodu, u martu, tri pravilnika Regulatora stupila su na snagu – o kriterijumima za utvrđivanje liste najvažnijih događaja i ostvarivanju prava na pristup tim događajima, o zaštiti prava i interesa maloletnika u oblasti pružanja medijskih usluga i o načinu izricanja mera pružaocima medijskih usluga, koji su obrađeni u decembarskom izveštaju, dostupnom na sajtu ANEM-a [ovde](#).

U januaru je održana javna rasprava o Nacrtu zakona o oglašavanju. Novi Zakon o oglašavanju treba ne samo da zameni prethodni, usvojen pre punih deset godina, već i da zaokruži reforme anticipirane Medijskom strategijom iz 2011. godine. Do trenutka objavljivanja ovog izveštaja, međutim, taj zakon još uvek nije usvojen u skupštini. Njegove ključne izmene tiču se samog koncepta regulacije, budući da Nacrt predviđa da će se ovaj propis odnositi samo na lica koja predstavljaju trgovce u smislu zakona kojim se uređuje oblast trgovine. Na taj način se praktično sužava opseg primene opštih pravila o oglašavanju, te potpuno ignoriše oglašavanje javnih tela, organizacija civilnog društva ili oglašavanje u javnom interesu. Tako neka opšta pravila i standardi oglašavanja praktično neće važiti za čitave kategorije oglašivača i čitave kategorije oglasnih poruka. Ako ovakav koncept na kraju i bude usvojen u skupštini, čini se da će, umesto unapređenja pravne sigurnosti, doprineti nastajanju mnogih novih nedoumica.

Savet Regulatornog tela za elektronske medije je u martu izrekao upozorenje, a potom u aprilu i privremenu zabranu objavljivanja programskog sadržaja nacionalnoj komercijalnoj televiziji Happy. Mere su izrečene povodom rijaliti programa „Parovi”, koji se mesecima, gotovo danonoćno emitovao na programu ove televizije. Regulatorno telo za elektronske medije procenilo je da su u ovom programu emitovani sadržaji koji mogu da škode fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju maloletnika, naročito zato što je prikazivano pušenje, nepristojno i agresivno ponašanje. Privremena zabrana objavljivanja programskog sadržaja prvi put je izrečena u srpskoj regulatornoj praksi. Formalno, Savet Regulatornog tela za elektronske medije uradio je šta je mogao da uradi. Izrekao je, po prvi put, najoštriju meru kojom raspolaže u okviru zakonskih ovlašćenja. Televizija Happy, sa svoje strane, 24 sata, koliko je zabrana važila, nije emitovala svoj popularni rijaliti program, ali je domet izrečene mere ipak bio ograničen. Naime, i nakon mere, rejtinzi rijaliti programa „Parovi” ostali su izuzetno visoki, a produkcione promene u samom programu bile su gotovo kozmetičke. S druge strane, šteta koju je televizija Happy pretrpela, nije bila prevelika, budući da je dobar broj oglašivača i inače izbegavao oglašavanje u ovom programu, u želji da zaštite svoje brendove od dovođenja u vezu sa programom koji jeste gledan, ali krajnje kontroverzan. Čini se da budućnost srpske televizije u dobroj meri zavisi od toga ko će biti uporniji – televizije, u rešenosti da ovakvim formatima kompletno podređuju svoje programske šeme, budući da merenja gledanosti to opravdavaju, ili oglašivači, u svojoj rešenosti da se u takvim programima ne oglašavaju, bez obzira na visoku gledanost.

Savet za štampu, kao samoregulatorno telo, u periodu na koji se ovaj izveštaj odnosi odlučivao je po žalbi dnevnog lista „Politika” protiv takođe dnevnog lista „Blic”, a sve povodom preuzimanja četiri „Politikina” teksta bez saglasnosti tog medija. Po „Politici”, na ovaj način, povređene su odredbe Kodeksa novinara o poštovanju autorskih prava, dok je „Blic” svoj postupak pravdao odredbama Zakona o autorskom i srodnim pravima, kojima je predviđena suspenzija autorskih prava u slučajevima izveštavanja javnosti putem štampe, radija, televizije i drugih medija o tekućim događajima, u obimu koji odgovara svrsi i načinu izveštavanja o takvom događaju. Komisija za žalbe Saveta za štampu ocenila je u svojoj odluci da se tri od četiri sporna teksta ne bi mogla podvesti pod „dnevne informacije i vesti koje imaju prirodu novinskog izveštaja”, već pre pod autorske rubrike ili analitičke tekstove, koji po svojoj formi nisu izveštaji i nemaju dnevnu aktuelnost, pa samim tim i nisu mogli biti zahvaćeni suspenzijom autorskih prava koju predviđa Zakon o autorskom i srodnim pravima.

Na opštijem planu, Zaštitnik građana se u svom izveštaju za 2014. godinu, između ostalog, osvrnuo i na stanje medijskih sloboda, konstatujući da „mediji u Srbiji nisu slobodni u meri primerenoj za savremenu evropsku državu i društvo, niti za ovde već jednom dostignuti nivo medijskih sloboda”. Naročito je apostrofirano da postupci vlasti i generalne okolnosti na medijskom tržištu pogoduju razvoju autocenzure i tendencioznom izveštvanju, zbog čega trpi Ustavom zagaranovano pravo građana da budu istinito, potpuno i blagovremeno obaveštavani o pitanjima od javnog značaja. Izveštaj Zaštitnika nije rekao ništa novo, budući da se situacija u pogledu razvoja medijskih sloboda rapidno

pogoršavala iz meseca u mesec, i iz godine u godinu. Tabloidizacija i autocenzura postaju lajt motivi medijske scene, s tim da se i dalje ne vidi način kako bi ovi problemi mogli da se reše. Sam Zaštitnik građana bio je meta napada koje su predvodili, pre svega, tabloid „Informer” i pojedini elektronski mediji (TV Pink). Povod je bio nesrećni slučaj koji se pre više od 20 godina dogodio u Jankovićevom stanu, kada je jedan njegov blizak prijatelj Jankovićevim oružjem izvršio samoubistvo. Upornim insinuacijama pojedini mediji pokušali su da kod javnosti stvore utisak da je za smrt svog prijatelja odgovoran sam Janković, iako se on po dokumentima i nalazima tada vođene istrage, u trenutku nesrećnog slučaja uopšte nije nalazio u stanu. Takođe, potencirano je da Janković u vreme incidenta nije posedovao urednu dozvolu za oružje kojim je samoubistvo izvršeno, što se ispostavilo kao netačno. Prećutkivanjem detalja istrage, koja je okončana pre dve decenije, pokušana je kompromitacija ličnosti koja obavlja, pri tom krajnje savesno i u svemu u skladu sa važećim propisima, jednu od najvažnijih državnih funkcija. Medijskoj hajci koja je pokrenuta materijal su davali i državni organi, neobjavlivanjem ili samo selektivnim objavljivanjem podataka o ranije vođenoj istrazi. U kampanju su se uključili i pojedini funkcioneri vladajuće stranke, koji su neosnovane tabloidne optužbe koristili za lične obračune sa Zaštitnikom građana. Ovo je samo još jednom pokazalo koliko je negativan uticaj tabloidizacije srpske medijske scene po autoritet ne samo pojedinih javnih ličnosti već i institucija i demokratskih procesa u zemlji.

U Izveštaju o primeni Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja i Zakona o zaštiti podataka o ličnosti Poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, između ostalog je ukazano da mogućnost pristupa informacijama od javnog značaja koriste i mediji i građani, da se ranije preporuke Poverenika uglavnom poštuju, ali i da se broj intervencija Poverenika, kao instancionog organa koji u žalbenom postupku donosi rešenja kojima nalaže državnim organima i drugim javnim entitetima da dostave tražene podatke, povećao u odnosu na 2013. godinu. Struktura zahteva za slobodan pristup informacijama i dalje je takva da se oni uglavnom odnose na način trošenja javnih sredstava, a kao jedan od ključnih izazova u primeni Zakona istaknuta je nedovoljna saradnja vlade koja bi, shodno zakonu, trebalo da se stara da se rešenja Poverenika poštuju i izvršavaju.

U periodu na koji se ovaj izveštaj odnosi započelo je isključivanje analognog televizijskog signala u pojedinim delovima Srbije, kako bi zemlja u roku na koji se obavezala, do sredine juna, okončala proces digitalizacije zemaljske televizije. Čini se da će najveći izazov nakon same digitalizacije biti cena digitalne distribucije, naročito nakon prelaznog perioda u kome je operator mreže ETV odobrio značajne popuste. Popusti, od čak 80% u odnosu na punu cenu digitalne distribucije televizijskog signala u terestričkoj mreži za lokalne i regionalne TV stanice, važiće samo do kraja 2016. godine.

I proces privatizacije je u punom jeku, ali se i sa njim prilično kasni, te je izvesno da neće moći sve da bude okončano do isteka zakonskog roka, odnosno do 1. jula 2015. godine. Kašnjenja su uzrokovali

brojni faktori, kao što su neažurnost lokalnih samouprava kao osnivača medija, nedostavljanje dokumentacije od strane samih medija kao subjekata privatizacije, izmene krovnog Zakona o privatizaciji, kojima su predviđene neke nove, ranije neplanirane obaveze, i slično. Do isteka perioda na koji se ovaj izveštaj odnosi nije bilo nijednog javnog poziva za privatizaciju medija.

Sve navedeno ukazuje da srpska medijska scena, uprkos nekim pozitivnim promena i nespornim reformskim naporima, nastavlja da se suočava sa čitavim nizom problema, od kojih neki čak rezultiraju time da, recimo Zaštitnik građana, ne bez valjanih razloga, u svom godišnjem izveštaju o stanju ljudskih prava, zaključuje da se ne poštuje čak ni ranije dostignuti nivo medijskih sloboda. S druge strane, reformski zaokreti, koji su nesporno učinjeni, tek treba da počnu da daju neke rezultate. Sve ovo potvrđuje da će medijska scena u Srbiji nastaviti da se suočava sa ozbiljnim problemima i izazovima i u periodu koji nam predstoji.